
Strategisch arbeidsmarkt- onderzoek in Vlaanderen

Het VIONA-programma is aan een wedergeboorte toe. Daarom kijken we in deze rubriek nog één keer over de schouder, naar het verleden en staat een uitgebreide rapportering van recent afgesloten VIONA-onderzoek centraal. Marc Jans, VIONA-coördinator, bijt de spits af met een terugblik op de functies die VIONA sedert 1993 vervuld heeft en een vooruitblik op hoe stuurgroep, werkgroepen, Steunpunt WSE en VIONA-programma in de volgende jaren het beeld van de arbeidsmarkt weer wat scherper moeten stellen.

Strategisch arbeidsmarktonderzoek in Vlaanderen, een nieuwe aanpak

Sinds de eerste Vlaamse werkgelegenheidsconferentie in 1993 organiseert de Vlaamse overheid samen met de sociale partners een systematische wetenschappelijke ondersteuning van haar werkgelegenheidsbeleid. Onder de vlag van VIONA, het Vlaams Interuniversitaire OnderzoeksNetwerk Arbeidsmarktrapportering, verschenen tal van VIONA-rapporten, jaarboeken van het Steunpunt WAV en WAV-rapporten. Verwerven van wetenschappelijk betrouwbare kennis over de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt met het oog op het maken van verantwoorde beleidskeuzes was het doel achter al die publicaties. Tegelijkertijd wilde men een impuls geven aan het wetenschappelijk onderzoek en het rijke statistische materiaal maximaal ontsluiten.

In 2004 werd 'tien jaar VIONA' op een gepaste wijze gevierd met een internationaal congres 'Labour market research and policy making in Flanders' (Vranken et al., 2005). Op de achtergrond van het feestgedruis werd het VIONA-programma ook grondig geëvalueerd. Samen met recente beleidsontwikkelingen vormt die evaluatie de basis voor een heroriëntering van het Vlaamse programma strategisch arbeidsmarktonderzoek. Met die heroriëntering werden de bakens voor de komende vijf jaar uitgezet.

De spelers en hun rol

Drie verschillende spelers stonden tot eind 2006 in voor monitoring, korte- en langetermijnonderzoek betreffende de arbeidsmarkt in Vlaanderen. Het beleid kon tot dan terugvallen op het *Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming* (WAV) voor

de monitoring van de arbeidsmarkt. Als draaischijf voor arbeidsmarktinformatie zette het Steunpunt WAV de toon inzake arbeidsmarkt cijfers. Dit was niet de enige verdienste van het Steunpunt. Onder de coördinerende bevoegdheid van de Vlaamse minister voor wetenschapsbeleid werden naar maat en model van dit Steunpunt WAV ook voor andere bevoegdheidsdomeinen steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek opgericht.

Naast het Steunpunt verzorgt het *Departement Werk en Sociale Economie* de monitoring van het werkgelegenheidsbeleid en de concrete maatregelen.

Met VIONA-middelen en onder toezicht van de tripartiet samengestelde Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek werden ten slotte projecten gegund aan vorsers uit het *VIONA-netwerk* en dit in antwoord op concrete beleidsvraagstukken op korte termijn of op arbeidsmarkt vraagstukken met belang voor strategische beleidsopties op langere termijn.

Recente beleidsontwikkelingen en bevindingen uit de evaluatie van tien jaar VIONA leidden tot een herverdeling van de taken tussen die drie spelers.

Een eerste beleidsontwikkeling situeren we binnen het Vlaamse wetenschapsbeleid. In januari 2007 startte de *tweede generatie steunpunten* voor beleidsrelevant onderzoek. Ook voor het beleidsdomein werk en sociale economie werd opgeroepen

voor een nieuw steunpunt. Waar het Steunpunt WAV in aanvang vorm kreeg in overleg met de Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek en inspiratiebron was voor andere steunpunten, gelden sinds begin 2007 alle bepalingen voor de steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek ook voor het nieuwe Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE). Een van de belangrijkste gevolgen hiervan is dat het nieuwe Steunpunt WSE naast zijn functie als draaischijf voor arbeidsmarktinformatie ook via onderzoeksprojecten zal inspelen op beleids- en arbeidsmarktvraagstukken.

Een tweede ontwikkeling betreft *Beter Bestuurlijk Beleid*, het grootscheepse vernieuwingsproject dat de Vlaamse overheid nog transparanter en slagvaardiger moet maken. De Vlaamse overheid werd opgedeeld in dertien beleidsdomeinen, waaronder het domein 'werk en sociale economie'. Hoewel de sociale economie in het verleden steeds meer binnen de scope van het strategische arbeidsmarktonderzoek viel, zal zij vanaf nu meer expliciet betrokken worden. Dit kunnen we onder meer aflezen uit de benaming van het nieuwe Steunpunt WSE. Voor elk domein werd daarenboven een departement opgericht. Een van de kerntaken die aan de departementen werd toebedeeld, betreft de monitoring van het beleidsdomein. Het Departement Werk en Sociale Economie zal, naast de inspanningen die het al levert voor de monitoring van het beleid, in de toekomst ook instaan voor de monitoring van de arbeidsmarkt. Om de verdiensten van het Steunpunt WAV maximaal te valoriseren, zal het departement de uitvoering van de arbeidsmarktmonitoring geleidelijk aan en in nauw overleg en met steun van het Steunpunt WAV, opnemen. Die regeling biedt het departement de gelegenheid om tijdens een overgangperiode de vereiste capaciteit voor het realiseren van die taakuitbreiding op te bouwen. Het Steunpunt WSE zal overigens betrokken blijven bij de arbeidsmarktmonitoring. Vanaf 2009 zal het steunpunt in hoofdzaak focussen op de academische kerntaken op vlak van monitoring, in het bijzonder de ontwikkeling van nieuwe indicatoren en de kritische duiding bij de cijfers.

De *evaluatie na tien jaar VIONA* ten slotte bracht een aantal uitdagingen aan het licht. Vooreerst stelden we vast dat strategisch onderzoek inspeland op arbeidsmarktvraagstukken met belang voor

strategische beleidsopties op langere termijn meer en meer in het gedrang kwam. VIONA-projecten in antwoord op dergelijke vraagstukken nemen al eens meer tijd en middelen in beslag en leveren minder pasklare beleidsaanbevelingen op. Zeker in een context van schaarse middelen – het VIONA-budget werd in 2004 omwille van een generieke besparingsmaatregel gehalveerd – werd het erg aantrekkelijk om vooral in te zetten op projecten die inspelen op concrete beleidsvraagstukken. Met het nieuwe Steunpunt WSE zetten we vanaf 2007 opnieuw expliciet in op arbeidsmarktvraagstukken met belang voor strategische beleidsopties op langere termijn. Dit kadert overigens goed binnen het tijds kader van een steunpunt met een looptijd van vijf jaar. VIONA-middelen – 348 000 euro per jaar – zullen voortaan complementair aan het Steunpunt WSE worden ingezet. De focus ligt in hoofdzaak op projecten die inspelen op concrete beleidsvraagstukken. Dit neemt echter niet weg dat VIONA-middelen in de toekomst ook kunnen ingezet worden op de lange termijn.

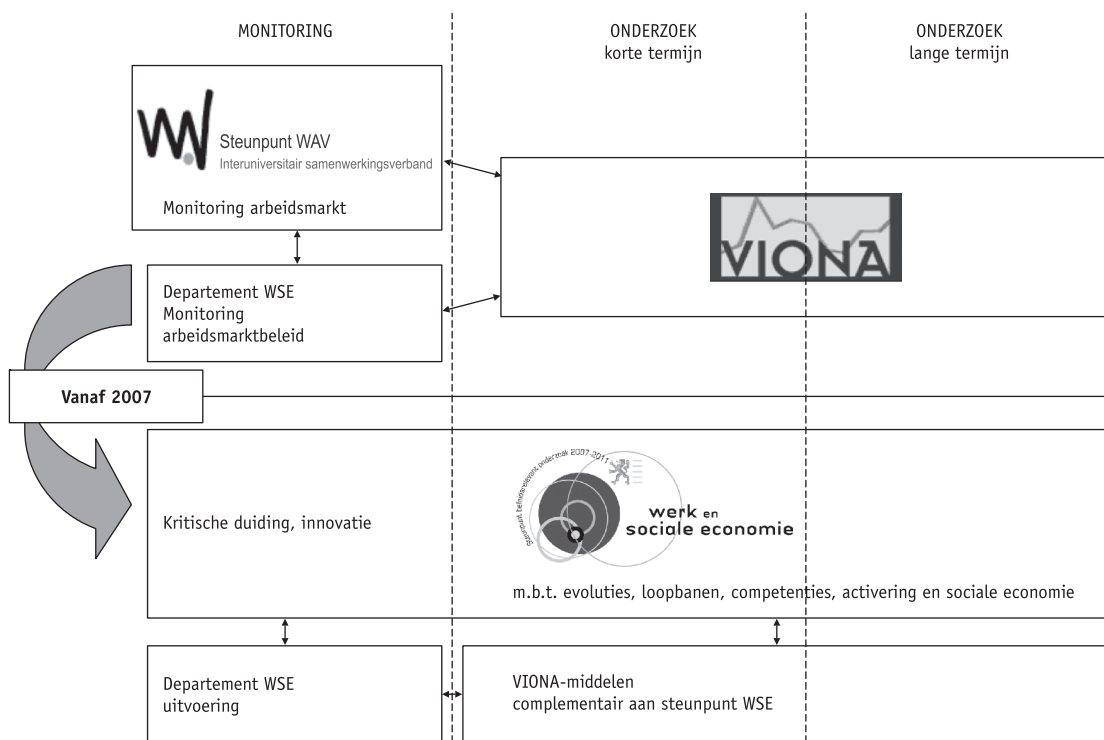
Een tweede uitdaging die aan het licht kwam tijdens de evaluatie betreft de internationale inbedding van het Vlaamse arbeidsmarktonderzoek. De Vlaamse arbeidsmarkt opereert meer en meer in een geglobaliseerde samenleving waarin internationale ontwikkelingen de speelruimte van het beleid mee bepalen. De invloed van die ontwikkelingen overschrijdt de Vlaamse grenzen en vormt ook elders onderwerp van beleidsgericht onderzoek. De inbedding van VIONA in het internationaal arbeidsmarktonderzoek is een uitgesproken ambitie voor de komende vijf jaar. De onderzoekers uit het VIONA-netwerk speelden en spelen daarbij een belangrijke rol. Maar ook het programma waarbinnen strategisch arbeidsmarktonderzoek mogelijk gemaakt wordt, kan en moet de internationale inbedding van het strategisch arbeidsmarktonderzoek stimuleren.

Een visuele voorstelling van de rolverdeling tussen de drie spelers en de veranderingen daarin als gevolg van de tweede generatie steunpunten, Beter Bestuurlijk Beleid en de evaluatie na tien jaar VIONA vindt u in figuur 1.

Het moet duidelijk zijn dat met het Steunpunt WSE, het Departement WSE en de VIONA-projecten niet alle relevant arbeidsmarktonderzoek in Vlaanderen

Figuur 1.

Het Vlaams Programma Strategisch Arbeidsmarktonderzoek: vroeger en nu

wordt gevat. Ook buiten het kader van en met andere middelen dan die van het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek lopen er beleidsrelevante onderzoeks- en studieprojecten. Zo kunnen ook onderzoeksbevindingen van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid, het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen en het Steunpunt Ondernemen en Internationaal Ondernemen relevant zijn voor het Vlaamse beleid betreffende werk en sociale economie. Maar ook daarbij houdt het niet op.

Vertrekkende van andere onderzoeksimpulsen verrichten Vlaamse en buitenlandse academische vorsers relevant onderzoek. Maar ook studies, publicaties en rapporten van de sociale partners, van de sectoren en van internationale beleidsnetwerken bieden wetenschappelijk onderbouwde inspiratie voor het Vlaamse beleid betreffende werk en sociale economie. We denken onder meer aan de OESO-rapporten, het programma strategisch basisonderzoek van IWT, Europese programma's zoals de 'thematische prioriteit sociaaleconomische we-

tenschappen en geesteswetenschappen van het zevende kaderprogramma' en de Leerstoel Sociale Economie om er maar enkele te noemen. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van alle betrokken actoren binnen het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek om ook die onderzoeksinspanningen te valoriseren voor het Vlaamse beleid en onderzoek betreffende werk en sociale economie. Met onze partners uit het beleidsdomein onderwijs en vorming werden alvast afspraken gemaakt die ons toelaten om ook de bevindingen van het steunpunt Studie- en Schoolloopbanen maximaal te valoriseren binnen het beleidsdomein werk en sociale economie.

Een lerend netwerk

We kennen nu de spelers en hun rol binnen het Vlaamse programma strategisch arbeidsmarktonderzoek. Maar succes wordt in belangrijke mate ook bepaald door de wijze waarop die spelers met

elkaar in interactie treden. Een beleidsgericht onderzoeksprogramma staat of valt met de betekenis die ervan uitgaat voor het onderbouwen van het beleid. Overleg tussen onderzoekers en beleidsverantwoordelijken is daarbij van groot belang. We maken daarbij een onderscheid tussen overleg in functie van inputsturing en overleg in functie van outputopvolging. Bij de hervorming van het programma blijft volgend uitgangspunt in elk geval onveranderd: in lijn met het VESOC-protocol van 1993 worden naast de onderzoekers ook de sociale partners bij de sturing en opvolging van het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek betrokken. Dit wijst al op het belang dat we hechten aan partnerschappen als basis voor de interactie tussen de verschillende spelers.

Onder *inputsturing* verstaan we het bepalen van de beleids- en arbeidsmarktvraagstukken die met prioriteit moeten worden opgenomen binnen het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek. Dit is op adviserend niveau de kerntaak van de tripartiet samengestelde Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek. Die stuurgroep adviseert de bevoegde ministers en het Steunpunt WSE over zijn meerjarenplan, het jaarplan en ad-hocopdrachten. Daarnaast adviseert zij ook de minister bevoegd voor werk over de besteding van de VIONA-middelen. Dit gebeurt door het voorstellen van projectoproepen en het beoordelen van ingediende projecten. Om die taken naar behoren te kunnen invullen moet de stuurgroep minstens de grote lijnen van de onderzoeksresultaten van strategisch arbeidsmarktonderzoek opvolgen.

Daartoe krijgen de stuurgroepleden onder meer de kans om deel te nemen aan een of meerdere werkgroepen die instaan voor de *outputopvolging*. Om de wetenschappelijke output van het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek maximaal te benutten in het beleid delegeert de Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek de opvolging van de onderzoeksinspanningen en -resultaten aan zeven werkgroepen, die elk, met respect voor de wetenschappelijke vrijheid en de kritische rol van de wetenschap, de onderzoeksinspanningen en resultaten betreffende een specifiek beleidsthema opvolgen. De thema's zijn evoluties in vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, loopbanen, competenties, diversiteit en kansengroepen, activering, sociale economie en ten slotte de arbeids-

markt cijfers. Die werkgroepen hebben de taak om de onderzoeksinspanningen af te stemmen op de beleidsvragen, beleidsintenties, beleidsmaatregelen en beleidsontwikkelingen en om onderzoeksresultaten maximaal te valoriseren en te vertalen in beleidsaanbevelingen.

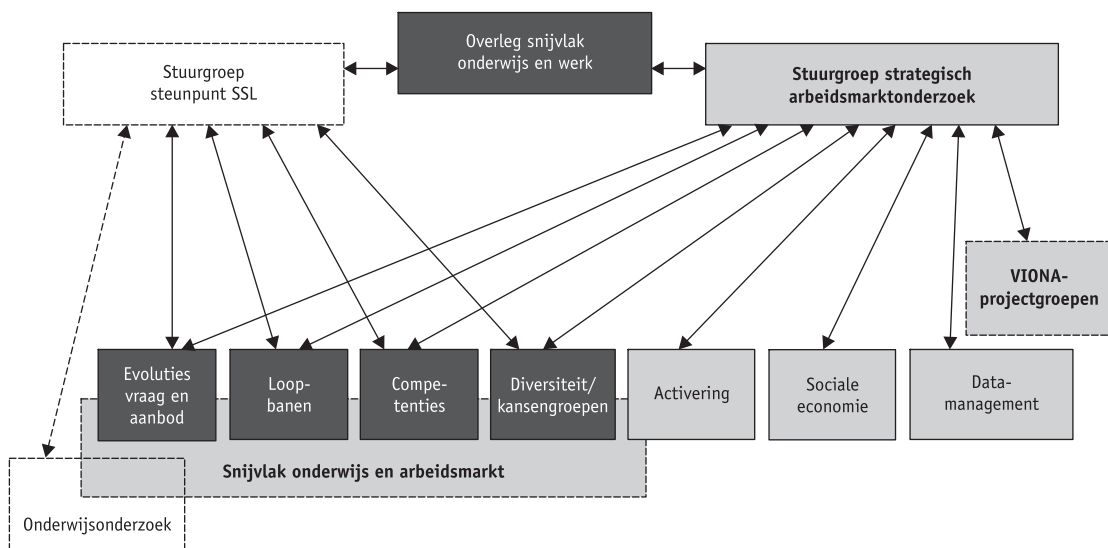
Op basis van overleg tussen onderzoekers, beleidsactoren en stakeholders willen we zo de capaciteit voor beleidsgericht onderzoek en de capaciteit voor wetenschappelijk onderbouwd beleid versterken. Dat is het opzet van die werkgroepen. Ze functioneren dan ook idealiter als lerende netwerken. Om dit opzet te kunnen realiseren hanteren we onder meer volgende principes:

- De werkgroepen hebben een mandaat van vijf jaar, gelijklopend met de beheersovereenkomst van vijf jaar voor het Steunpunt WSE. Ze bestaan uit een vaste kern van onderzoekers, beleidsactoren en stakeholders die betrokken zijn op het beleidsthema waarover de werkgroep zich buigt. Afhankelijk van de agenda kunnen bijkomend relevante actoren uitgenodigd worden. Ook onderzoekers die buiten het financiële kader van het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek beleidsgericht arbeidsmarktonderzoek uitvoeren, kunnen deelnemen. In ruil vragen we dat zij ook over hun onderzoeksbevindingen rapporteren binnen de werkgroep.
- Zowel beleidsactoren als onderzoekers kunnen initiatief nemen voor een bijeenkomst van de werkgroep. Dus ook seminars, workshops of panels op initiatief van de onderzoekers kunnen, indien zinvol, georganiseerd worden in het kader van die werkgroepen. Binnen sommige onderzoeksdesigns, zoals designs die gebruik maken van focusgroepen, kunnen de werkgroepen ook als bron voor dataverzameling ingezet worden.
- Werkgroepen kunnen gebruik maken van VIONA-middelen met het oog op valorisatieacties, voor zover dergelijke acties niet voorzien zijn in het lopende jaarplan van het Steunpunt WSE of in de budgetten van VIONA-projecten. We denken daarbij onder meer aan publicaties, studiedagen, seminars met buitenlandse gasten.

Thematisch sluiten die werkgroepen nauw aan bij de verschillende units van het nieuwe Steunpunt

Figuur 2.

Het Vlaams programma voor strategisch arbeidsmarktonderzoek, een lerend netwerk

WSE. Ook VIONA-projecten worden zoveel mogelijk opgevolgd binnen die werkgroepen. VIONA-projecten die omwille van de specifieke inhoud of om praktische redenen niet in een van die werkgroepen opgevolgd kunnen worden, krijgen een specifieke opvolging. Vier van de zeven werkgroepen (evoluties in vraag en aanbod, loopbanen, competenties en diversiteit en kansengroepen) worden ingericht in overleg met het beleidsdomein onderwijs en vorming. Binnen die werkgroepen worden ook onderzoeks-inspanningen en resultaten van het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen betreffende het snijvlak tussen onderwijs en arbeidsmarkt opgevolgd. Om die samenwerking tussen de beleidsdomeinen werk en sociale economie en onderwijs en vorming in goede banen te leiden organiseren we minstens één keer per jaar een gemeenschappelijke vergadering van de stuurgroep van het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen en de Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek.

De werkgroepen

Uit de netwerktheorieën leren we dat de dynamiek van (lerende) netwerken het resultaat is van de interactie tussen wederzijdse afhankelijke actoren die een gemeenschappelijk doel nastreven. Daar-

om formuleerden we bij de aanvang van het hervormde programma voor strategisch arbeidsmarktonderzoek een specifieke taakstelling of doel voor elke werkgroep. Hieronder en ter afsluiting vindt u een overzicht van alle werkgroepen en hun taakstelling. Dit biedt tevens een eerste zicht op de inhoudelijke oriëntering van het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek voor de komende vijf jaar.

De *werkgroep evoluties in vraag en aanbod* staat in voor de opvolging van langetermijnonderzoek naar instroom en (mis)match, naar de determinanten van jobcreatie en jobdestructie op de Vlaamse arbeidsmarkt en naar de gevolgen daarvan voor de beroepsstructuur en de kwalitatieve structuur van de werkgelegenheid. Die werkgroep speelt sterk in op de ambitie om het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek te versterken met een economisch perspectief.

De *werkgroep loopbanen* volgt onderzoek op naar veranderingen in loopbaanpatronen en naar de determinanten en gevolgen van loopbaantransities, waaronder de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt en dit zowel op de Vlaamse en Belgische arbeidsmarkt als in Europees vergelijkend perspectief. De werkgroep gaat ook de haalbaar-

heid en de wenselijkheid na om in Vlaanderen te starten met een loopbaanpanel. Indien zo'n panel wordt opgestart, zal de werkgroep mee zorgen voor maximale afstemming op het panel van het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen, dat panelleden opneemt tot een leeftijd van 35 jaar.

De eerstvolgende maanden ligt de focus van de *werkgroep competenties* op de wetenschappelijke ondersteuning van de competentieagenda. De werkgroep trekt conclusies uit een 'policy benchmarking' en uit de effectevaluatie van instrumenten voor versterking van inzetbaarheid. Zij detecteert en ontsluit goede praktijken van competentie-management in arbeidsorganisaties, helpt non-formeel en informeel leren meer hanteerbaar te maken voor het beleid en verkent de minimale startkwalificaties.

De *werkgroep diversiteit en kansengroepen* brengt ongelijkheden in kaart en klaart die factoren uit die een invloed hebben op de loopbaankansen van specifieke groepen. In de loop van 2007 ligt de focus daarbij op allochtone jongeren.

De *werkgroep activering* trekt conclusies uit de wetenschappelijke evaluatie van de netto-effectiviteit van de diverse maatregelen binnen het Vlaamse activeringsbeleid en dit zowel op het niveau van individueel te activeren werkzoekenden als op het niveau van de globale arbeidsmarkt.

De *werkgroep sociale economie* krijgt als reflectiekamer voor de sociale economie een dubbele taakstelling. Enerzijds ondersteunt zij de opbouw van een monitoringsysteem voor de sociale economie. Anderzijds volgt zij onderzoek op naar het belang van innovaties in de sociale economie, de relatie

tussen reguliere en sociale economie en de juridische omkadering van de sociale economie.

Ten slotte is er de *werkgroep datamanagement*, die de ontwikkeling van een geïntegreerd statistiekmodel voor de Vlaamse arbeidsmarkt opvolgt. Dit model moet de inspanningen van het voormalige Steunpunt WAV, vooral bekend via de jaarboeken, verderzetten en verder ontwikkelen. De werkgroep stimuleert, oriënteert en volgt de ontwikkeling van nieuwe beleidsrelevante indicatoren, het ontsluiten van nieuwe en onderbenutte databestanden en het koppelen van databestanden op. Zij fungeert daarbij als een netwerk van en met de verschillende statistiekinstellingen.

Ook de overdracht van de arbeidsmarktmonitoring van het Steunpunt WSE naar het Departement WSE wordt ten slotte opgevolgd.

Dit overzicht van de werkgroepen en hun taakstelling maakt duidelijk dat de hervorming van het Vlaams programma strategisch arbeidsmarktonderzoek ambitieus is. We kijken uit naar een meer gedetailleerde inhoudelijke rapportering van de onderzoeksbevindingen van dit programma. De neerslag van die resultaten mag u onder meer verwachten in de komende uitgaven van dit tijdschrift Over.Werk. Ook daarmee zetten we ondanks de grondige hervormingen een van de vele goede tradities van het voormalige Steunpunt WAV onverminderd verder.

Marc Jans
Departement Werk en Sociale Economie